

1

TA PÓGENES LEEKIDES Vasast¹ tulistvalu, juuksed kärssamas, tõttas üle mägede ja kinkude, läbi metsade ja soode, üle jõgede ja ojade, õudust äratavatel öödel ja midagi söömata päevadel. Aga üha koos Kajsi ja Figa, kes lippasid koos temaga läbi Soome kuni Soome laheni välja. Kus nad viimaks peatusid. Ja seal seisis Soome kaardiväe snaipeer Valentin Nyström. Isa. Ja küsis: „Äkitse sina oledki see tüdruk, keda ma olen unes näind?“

Tüdruku silmaalused olid mustad ja ta seisis vaevu jalul. „Jah,“ vastas ta.

Justkui piiblis. Tõsi, ehkki veidi mõttekam. Meie loomislugu. Kuidas isa ja ema meie pere löid.

Kaugemale vaadates saab asi alguse nõest. Sellest, kuidas see külge kleebib. Kuidas kõigest läbi imbub. Kui lootusetu on püüda puhastada seda, mis põlenud majadest päästa on õnnestunud. Kuidas teenija saab nõega kokku, ilma et asjad, mida ta puhastab, puhtamaks läheksid. Nõgi tundub olevat kuiv, kui siis selgub, et see on niiskelt lehkav ja tungib igale poole, isegi naha alla, kuni saadakse aru, et just nõgi põhjustab surma.

Kõhides ja tatistades voolab ninast musta ja kleepuvat lima. Surm: seda nähti, kui naabertalu eit lamas vaheseina taga ning kõhis ja veritses, tema sisikond oli must, veri oli must, katkuvad käed tumeda verega koos. Pastor kaotas kõnevoime: kõikidest kehaavadest voolas musta lima.

Seal ta nüüd istub läbiimbunud ja must nagu katkust vaevatu ega jaksa midagi teha, ehkki peremees karjub ja lõugab: „Kas ma sellepärast ta tööle võtsin, et ta istuks ja logeleks? Ei, ma palkasin ta töötegemiseks ja nüüd ajagu see jube must teenijatüdruk

¹ Raamatus on kasutatud rootsipärast nime, linna soomepärase nimi on Vaasa.

end maast lahti ja jalule ning asugu oma kohust täitma. Üles üles üles. Kas ma pean malka andma? Kas tuleb teda üles tirida ja vedada? Armas jumal, ma olen kaotanud kogu oma vara ja tema istub siin käed rüpes!“ Peremees raputab ja sakutab, piiga kõigub ja kõlgub, kui peremees raputab ja sakutab. Kui mees ta lahti laseb, vajub teenija taas maha. Ta ei suuda isegi korralikult kukkuda, nõgi on kui vaestehaua muld, kui ta seal lamab.

„Ei sest parembaks läe,“ vigiseb piiga. „Kuidas ma ka ei kasiks või küüriks, kasu põle miskit.“

Peremees tonksab saapaga maas vedelevat sodi. Seal on jää-nuseid mingist asjast, mis oleks võinud päris ära põleda. Oleks olnud kergem, kui tuli oleks kõik ära hävitanud, siis oleks saanud puhta südamega öelda, et kõik on hävinud. Jätta see talveks sinnapaika ja kevadel katta liivaga. Või kaevata kogu see viletsus üles ja teha uus vundament. Kuid kaevamine ei ole teenijate, vaid sulaste töö, ent need on maha põlenud Vasas sama mustad nagu tema ning kangutavad ja tirivad poolpõlenud palke, kisuavad üles söestunud põrandalaudu ja loodavad leida peidetud raha, kunagi maetud ja unustatud hõbedat, kuskil peab see ju olema, seepärast nad otsivad ja kangutavad, sihitult ja lootusetult, aga ikkagi.

Iga maja vundamendil istub teenijatüdruk ning küürib ja nühib, hõõrub silmi ja ühtlasi hõõrub naha sisse nõge, mis enam kunagi maha ei lähe. Nad teavad, et nende tegevus on kasutu ja nad püüavad märkamatult viilida, kuni peremees ja perenaine ise aru saavad, et see on lootusetu. Ja mis siis saab? Jah, siis tuleb peremees ja ütleb, et tal on hea nõu otsas. Ei ole raha ega varusid, ja nii ei saa ta enam teenijaid pidada, keda ta ei suuda toita, kuigi nüüd pakutakse vaestele kõrti, mille jagamist on pastor kirikus korraldanud. Aga pikemat aega. Võimatu. Kui nad tahavad edasi elada, tuleb neil püüda tagasi minna sinna, kust nad on tulnud, ehk leidub keegi, kes neile halastab, sest tema ei suuda neid enam toita.

Osa inimesi oli juba lahkunud, kes olid aru saanud, et esimestel lahkujatel on suurim võimalus mõnes külas teenistust leida ja kui tõeline häda käes, siis ehk soomekeelsest kihelkonnast. Kui hiljem tulla, ei leidu enam midagi, seda taipavad need, kes nüüd, liiga hilja, jalad alla võtavad ja minekule asuvad. Mida nad õige mõtlesid? Et siin vajatakse töökäsi, kui maha põlenud linna hakatakse üles ehitama. Aga nüüd ütleb peremees, et ta suuda neid toita, ja siis ei jää neil muud üle, tööpooldest.

Bittil ja teistel on vaid seljas olevad riided, vähemalt ei ole rasket pampu. Neid on mõni tüdruk, kes tahavad koju Võrässe; nad loodavad leida seal peavarju ja tööd, et midagi hamba alla saada ja talv üle elada. Kõigepealt lähevad nad kirikusse ja larbivad nii palju vedelat kõrti, kui vaevuvad. Ja asuvad siis teele, ilma et neil oleks leivapalukestki teemoonaks.

Nad liiguvad tuttavas kandis. Külades neid tuntakse ja nähakse, et nad tulevad põlevast linnast, olles elu lõpuni nõega ära märgitud. Leidub keni inimesi, neile antakse möödudes lüpsikust sooja piima juua, jagatakse hobustele mõeldud kivikõvaks kuivanud leivakannikaid, kui nad talliõuele jõuavad ning sulane tuleb ja neile leivatüki pihku pistab, neile antakse naereid, kui nad mööduvad kohast, kus neid parajasti üles võetakse. On august, päevad on veel soojad, kui päike paistab. Kõik – vaarikad, mustikad ja pohlad – küpsevad üksteise järel. Kui vaja, siis nad elaksid marjadest ära, isegi kui kõht valutaks ja lahti läheks. Nad istuvad roostikus ja söövad pilliroo mahlakaid juuri, neil ei ole häda midagi. Nad lähevad mõnele põllule appi ning saavad leiba ja kalja.

Ja siis ongi nad kodus, igauks läheb oma kodutallu või popsi kohta, kust nad olid lahkunud, et leida teenijakoht. Nüüd on nad jälle tagasi ja neid tuleb toita. Algul on nende ümber kära kui palju: mõelda vaid, et nad on elus! Mõelda vaid, et nad selles leekivas tulemeres ellu jäid! Jumala tahtel nad pääsesid. Augustis saavad nad magada veel aida ülakorrusel, sest muidu

läheb kitsaks, kui kõik peaksid majja minema. Palju suid on toita. Viljakoristus on algamas, kõrred on lühikesed ja viljapead kuivad, kuid pisut leivavilja saab siiski peksta. Naereid ja kaalikaid on kõikjal, kus neid saab kasvatada, suurtes tünnidest on soolasilku, mida hobusega laadalt tuuakse. Peagi on käes sügis ja tapetakse mõni härgvasikas ja siga: siis suitsutatakse väliköögis abatükke ja kintse, segatakse verikäkitainast, topitakse vorste ja tekib tunne, nagu oleks saadud suured toiduarvad. Kuid talv on lõputult pikk ja osa toitu tuleb maha müüa, et talu maksumega toime tulla. Kuidas ka ei vingerda, ikka on puudus ja nappus käes ning siis hakatakse kõõrdi vaatama neile, kellest ei ole kasu, vaid kes on kodus, kuigi peaks töötama ja teenima leiba teenijapiigana.

Terve Keski-Pohjanmaa kubiseb teenijarahvast, kes on naasnud Vaasast kodukanti. Talvel saavad mehed käia metsatööl ja kevadel võidakse neid palgata puuseppadeks, kui linna asutakse taas üles ehitama. Suured meestejõugud hulguvad ringi ja tüdrukud kardavad neid: nad liiguvad vallast valda, kus on suuri metsi, mille omanikul ei ole piisavalt oma inimesi, kes tooksid metsast välja kogu selle puidu, mida läheb vaja tohutus koguses, kui Vasas algavad ehitustööd. Kevadel läheb vaja palgiparvetajaid ja saetöölisi, palgatööle vajatakse palju rohkem mehi kui naisi.

Algul on nad omadega üsna läbi ja lasevad ajal kuluda ja jälgivad seda nagu lehm jälgib voolavat jõge. Kahvatu ja otsajäänuna istuvad nad mihkklipäeval pinkidel reas ja loodavad, et mõni pere-mehe valiks just neid. Isad ja vennad püüavad neile kihelkonnas kohta leida, kuid pakkumine on suur ja vajadus väike.

Emma ja isa on pettunud. Muidugi võib ta talveks koju jääda ja kindlasti on temast abi, keegi pole vastupidist väitnudki. Ta valvab koldes tuld, peseb ja küürib, talitab laudas, on nii väsinud, hoiab lapsi, keedab kõrti ja putru, puhastab naereid ja kaalikaid, sõtkub haputainast ja hoidub seda söömast, vaatab ringi ja loodab, et keegi märkaks, kui usinasti ta töötab. Kuid

see on töö, millega teised saaksid hakkama. Ajad on kehvad ja suid palju.

Jumal aita ja hoia, palub Bitt oma hädas, kuid kirik on juba jääkülm ja muutub talvega aina külmemaks ja jumal saadab talve otsekui karistuseks nende peale, ehkki nad paluvad halastust. Jumalast rohkem abi on tüdrukutest, kellega koos põgenes ta põlevast Vasast ja keda ta mõnikord kirikumäel kohtab. Nad seisavad tuulevarjus ja räägivad oma elust ning mälestused soojendavad nende südant: meenutavad leivakõrvast, mida neile jagati, sulast, kes tõi tallist leiba. Nad räägivad, et püüavad talve üle elada ja eks kevadel tule midagi välja mõelda. Siis ütleb Kajs:

„Teate mis, tüdrukud? Kui tuleb kevad, lähme Helsingisse ja hakkame tööle!“

Teised naeravad ta mõtte välja. Kuid Kajs tuleb selle juurde tagasi iga kord, kui nad kokku saavad. „Egas me esimesed ole, kes Helsingisse lähevad,“ ütleb ta.

„Oi ei,“ nõustuvad teised. „Aga eks leidu tööd ligemaltki, kui Vasat hakatakse üles ehitama.“

„Kes ütleb, et just meie peaksime hakkama Vasat üles ehitama, kui see meid nõnda halvasti kohtles?“ ütleb Kajs. „Ei, tüdrukud, meie läheme Helsingisse.“

„Ja miks mitte Sankt-Peterburgi?“ küsib Fi. „Kui me juba lähme. Olen kuulnud, et seal saab oma juukseid müüa.“

„Mine sina siis Peterburi,“ vastab Kajs. „Aga Helsingisse on lihtsam minna. Tuleb vaid mööda rannikut käia ja oledki kohal. Peterburi on pikem maa ja raskem seda leida. Tuleb minna läbi soomekeelsete kihelkondade ja Peterburis räägitakse vene keelt. Helsingis kõneldakse rootsi keelt, mingisugust igatahes.“

Korraga paistabki sedamoodi, et nad kavatsevad kevade saabudes Helsingisse minna. Nii mõnus on hellitada nõnda metsikuid plaane: öösiti lamavad nad asemel ja kujutavad ette, kuidas nad muudkui lähevad ja jõuavad Helsingisse ja leiavad tööd linnas, mis on tohutu ehitusplats ja kasvab igas suunas. Nad

arutlevad, et millised seased poisid võiksid olla: Kajs väidab, et neid on nõnda palju, et muudkui vali ja kirtsuta nina.

Kui nad järgmine kord kirikumäel kokku saavad, on neil naeru kui palju ja nad töotavad, et ei iial, kuid samal ajal meeldib neile rääkida, nagu oleksid nad juba teel. Kajs on kõnelnud ühe mehega, kes oli käinud Helsingis tööd otsimas ja leidnud kohe ehitusel abitöölise koha; koju tuli ta ainult selleks, et oli saanud isa surmateate ja pidi kodutalus oma huvide eest seisma.

„Ja kuna meil talu ei ole, siis ei tarvitse me tagasi vantsida,“ ütleb Fi. „Piisab ühe otsa käimisest.“ Kõik pugistavad naerda, sest see kõlab õige hullult. Kui mõelda, et nad jäävad elu lõpuni Helsingisse, nemad, Pohjanmaa tüdrukud, ei abiellugi kodukandis ega saa lapsi mõnes Pohjanmaa tares.

Veebruaris, kui päike paistab ja päevad lähevad pikemaks, küsivad nad Kajsilt, kas ta kavatseb üksi minna, kui nemad kaasa ei tule.

Kajs on tõesti sellele mõelnud ja ta vastab tõsise häälega, et on paljude käest kuulnud, kui raske on üksi hakkama saada. Mehedki lähevad tööd otsima kambas, et hoida tuju üleval ja ergutada üksteist jätkama. Vajaduse korral saavad nad teel mõnd tööd teha, nad on kohe valmis üheskoos palke parvetama, vilja peksma ja puid langetama. Üksi liikuva tüdruku peale ei julge mõeldagi. Metsades on hunte ja karusid, teel varitsevaid jõhkardeid. Üksik tüdruk on kaitsetu.

Nad vaikivad ja muutuvad morniks. „Kas tõesti on Helsingisse nii ohtlik minna?“ küsivad nad murelikult.

„Üksi, jah,“ vastab Kajs, hääles kärsitus. „Te teate isegi, mis tunne on üksi metsas käia. Süda on saapasääres ja värised hirmust, kui ümberringi kostab krabinat ja sahinat, huilgamist ja ulumist. Kuid hoopis teine asi on käia mitmekesi. Siis on julgem olla, saab juttu ajada ja lõkerdada. Nõnda on ka selle Helsingisse minekuga. Kui tekib raskusi ja ohte, on parem olla mitmekesi, selles ei ole ju midagi erilist?“

Nad lähevad lahku ega ütle midagi rohkemat. Aga kui märtsipäike paistab lumekoorikule ja aidasalved hakkavad tüh-jaks saama, küsib ema, mida Bitt kevadel teha kavatseb. On kuulda, et mehed ja noorukid saavad tööd, kui Vasat hakatakse ehitama, aga mis tal plaanis on?

Ja siis vastab Bitt korraga, et mõni kavatseb Helsingisse minna ja seal tööle hakata.

Ema ei kosta selle peale midagi. „Ah et lähed Helsingisse?“ ütleb ta seejärel. „Aga kulla laps. Mispärast peaks Helsingis ker-gemini tööd saama?“

„Nii mõnigi on nõnna teinud!“ vastab ta kindlas usus, nagu teaks paljusid.

„Seda peaksime papaga arutama,“ ütleb ema. „Mismoodi me võiksime sind teele saata!“

Isa jääb lauda istuma, kui ülejäänud majarahvas läheb oma toimetuste juurde. Ta palub Bittil paigale jääda. „Ärand kiir-rusta. Ema ütles, et tüdrikud kavatsevad Helsingisse putkata? Kas kodukihelkond ei kõlba, vae?“

„Kõlbab ikke. Aga papa teab ju, kui raske on tüdrukul siin kandis tööd leida. Ma ei taha kauemaks koormaks jääda, kui just vaja.“

„Nojah,“ vastab isa, „ega ta vale ole. Aga peaks siin ju mõni perepoeg või sulane leiduma, kes võib popsikoha pärida ja sinu naiseks võtta.“

Eks seda ole Bitt isegi mõelnud, et ta leiab mõne omakandi-mehe, või kui ta teenis Vasas, et linnas heidab keegi talle silma. Kuid unistuseks see jäigi, ja nüüd oli terve linn maha põlenud. „Ja kui nii ei ole läinud,“ seletab ta, „võin ma sama hästi Hel-singisse minna, kui siia ootama jääda.“

Ema ja isa istuvad vaikides, ja ema hakkab vabisema ja ütleb, et nad ei saada teda minema, muidugi saavad nad suvel ta ära toidetud, aga mihkclipäevaks vahest selgub ...

Aga siis ütleb Bitt ise, nagu oleks asi läbi mõeldud ja selge: „Me peame suvel minema. Kui on soe ja tuleb vahel väljas ööbida. Nii et pärast külvitöid peab see teoks saama.“

Minejaid on viis: Kajs, Fi ja Bitt. Ning Mandi ja Kristin samast kihelkonnast. Alles kui minek on ära otsustatud, hakkab neile pärale jõudma, mis neid ees ootab. Kui Kajsi ei oleks, pööraks ülejäänud neli ilmselt kihelkonnapiirilt tagasi. Ema on neile selgeks teinud, et kui nad nüüd lähevad, siis tagasi ei tule nad enam kunagi, ja isegi kui tuleksid, on ema ja isa selleks ajaks surnud ja nad ei näe enam kunagi teineteist.

Ema nutab, Bitt nutab ka, nad ei oleks pidanud seda ette võtma, ja ema rõhutab, et veel ei ole hilja meelt muuta, nad ei ole Helsingisse minekuks lubadust andnud. Keegi ei aja neid kodunt minema. Isa vaikib. Bitt arvab, et isa meelest oleks tal parem lahkuda, kuid ta ei taha seda välja öelda. Jumal on andnud talle palju lapsi ja ta ei soovi ühtki neist hüljata. Aga kuidas toimivad linnud, kuidas rebased? Ajavad pojad minema, kui need on piisavalt suured, et ise hakkama saada!

„Kui me sel aastal ei lähe, siis ei lähe me eales,“ ütleb Kajs ja selles on tal igatahes õigus, sest säherdusi tundetorme jaksab üksnes korra läbi elada, edasi tuleb jumalalt kaitset paluda. „Vanainimesed jäävad paigale,“ jätkab Kajs. „Meie oleme noored ja meil on jaksu kaugele minna. Seetõttu tuleb meil lahkuda nüüd ja mitte siis, kui me oleme vanaks saanud!“

Kui Bitt tuleb viimasel hommikul lüpsmast, saab ta võisilmaga pudruportsu ja võileiva. „Mismoodi te toiduga hakkama saate?“ mureseb ema. „Saad vabalt kodus olla, ei aja ma sind siit välja,“ kordab ema. Ta läheb võtab nõudekapist hõbelusika, mille Bitt oli saanud ristimiskingituseks ühelt rändurilt, kes juhtus tema sündimise päeval olema nende talus, ta oli peenemat sorti mehi, kes jumal teab mis asju ajas.

„Võta see kaasa,“ ütleb ema, „see on sinu oma ja sellest võib kasu olla, kui sa peaksid hätta sattuma.“ Ema ei kahtle enam, et

Bitt kavatseb lahkuda, ning et ta on teinud kõik tütre veenmiseks ega pea end süüdistama, juhul kui juhtub midagi halba ja Bitt leitakse kuskilt surnuna. Tüdrukudki on mõelnud sellele, et kodustele on vaja teatada, kui nad peaksid surema. Seetõttu on nad käinud pastori juures ja palunud tal kirjutada oma ja talu nime ning küla ja kihelkonna nime paberile, mille nad kokku murravad ja peidavad kotikesega riiete alla, et keegi saaks sõnumi saata. Pastor on kirjutanud neile ka reisipassi. Pärast Vasa tulekahju on liikvel palju inimesi, kes ei tea kuhu minna; keegi ei saa nõuda, et nad konutaksid sünnipaigas ja ootaksid, et neid toidetaks ja riietataks, nii et hulgused nad ju ei ole.

Kui minek on viimaks käes, ei suuda ta öelda „Head aega, ema ja isa“, nagu oli kavatsenud. Selle asemel ütleb ta „Hüvasti siis“ ega suuda vaadata õieti kellegi poole, ei ema ega isa ja ülejäänud majarahva poole, kes seisavad ja põrnitsevad: nüüd ta siis läheb! Üksnes lapsed jooksevad ringi ja karjuvad, et nad tulevad teda kuni veskini saatma, ja selle asemel et vaikselt lahkuda, nagu ta oli kavatsenud, sulgeda vaikselt täre uks, jätta selja taha maja, mida ta enam kunagi elus ei näe, minna värava juurde, vaadata viimast korda ringi, õue, mida ta rohkem ei näe, lahkub ta, ümber parv lapsi, kes rüselevad ja sunnivad teda rääkima ega lase tal näha hüvastijätuvaateid, nagu ta oli soovinud, või kogeda pidulikku hüvastijättu. Nüüd ta vaid vantsib lasteparves ja jääb ilma kõigest, mida ta oleks tahtnud viimast korda näha.

2

KUI NAD JÕUAVAD teeristile, kus nad on lubanud kokku saada, on tüdrukud näost kahvatud ja veavad jalgu järel. Neil käib peast läbi, et kui nad kiriku juurde jõuavad, siis pööravad tagasi.

Aga kui nad on mõnda aega kõndinud, siis nende tuju tõuseb ja nad silmitsevad lusti ja rõõmuga kõike uut, mis tee ääres nähtavale ilmub. Pambud enam ei rõhu ja samm on kergem, üks ole näha, kui kaugele nad jõuavad, enne kui otsa ringi keeravad. Kui nad on kirikust mööda jõudnud ja käes on pärastlõuna, ütleb Kajs, et tema ei tea, kuidas teistega on, aga tema leiab, et ta on kõndinud nõnda kaugele, et ei jaks enam tagasi minna, üksnes edasi.

Teised on temaga nõus ja nendegi meelest on tore, et edasi minna on palju kergem, ning teekond edeneb rõõmsal meelel. Nad on jätnud asustuse selja taha ja jõudnud hõredasse metsa, kus karjatatakse viimase küla loomi. Kui nad jõuavad mõnusesse kohta, teevad nad peatuse ja söövad reisimoona. Nad otsustavad, et nii kaua kui on moona järel, sööb igaüks oma. Edaspidi, kui toit on otsas, jagavad nad kõike, mis neil õnnestub saada, omavahel võrdselt.

On kummaline, et kui nad jõuavad kihelkonna piirini, kaob Vörå minevikku ja ees ootab elavana Helsingi. Aga ega sinna ikka nädalaga ei kõnni, nad teavad, et tee on pikk, ja arvestavad sellega. Nii kaugele minnes ei tohi kiirustada, sest võib end ära kurnata, seetõttu tuleb õigel ajal peatus teha, et leida endale magamiskoht, enne kui külmaks ja pimedaks läheb. Tuleb inimestega vestelda, et teada saada, mis päev on ja kus parajasti ollakse ning kus saaks söögi eest mõne töötsa teha. Raskemaks läheb siis, kui nad jõuavad soomekeelsetesse kihelkondadesse,

kuid teisest küljest on neil sinna jõudes rohkem kogemust ja nad usuvad, et suudavad seal arusaadavalt suhelda. Iga päev tuleb jälgida, et nad liiguksid lõuna poole, eriti kui tee teeb suuri ringe ümber mägede ja kaugele sisemaale tungivate lahtede. Kõige hullemad on väikesed ja suured jõed, kus tuleb leida sild, et üle pääseda.

Esimesed päevad kulgevad kergelt, sest kõndimine pakub rõõmu, nad tunnevad täielikku vabadust ja keegi ei kamanda neid. Nende ainsaks tööks on liikuda lõuna poole, hankida süüa, kui reisimoon on otsas, ja leida koht, kus magada. Esialgu käib see lihtsalt, sest rootsikeelsetel aladel saavad kõik aru, et nad on korralikud tüdrukud. Neil tuleb jutustada Vasa tulekahjust ja teenijakohtadest, mis läksid tuleroaks, ja kuidas neil ei ole muud väljapääsu kui minna Helsingisse õnne otsima.

Inimesed ohhetavad ja kuulavad põnevil, kuidas vähe oli puudu, et nemadki oleksid tuleroaks langenud, ja mitmes kohas on lastud neil magada aidas või küünis. Neid on pandud istuma pudrunõu äärde ja ette on tõstetud piimakauks. Ühes kohas said nad hinnalist värskelt küpsetatud leiba, mille nad omavahel võrdselt ära jagasid. Päeval teevad nad peatuse ja korjavad alemaalt marju – ei ole keeruline Soomes suvel ilusate ilmadega ellu jääda! Neil on heameel, et on valinud alustuseks soodsa nädala, tundub, et on lausa ette nähtud, et nad peavad Helsingisse jõudma.

Siis märkavad nad, et Mandi leemendab kõndides higist. Ta sunnib end edasi minema ega lobise ja laula nagu teised. Tükk aega enne, kui nad otsustavad paigale jääda ja ööbimiskohta otsida, on ta hakanud teistest maha jääma. Ühel hommikul on ta näost hall ja tal on raskusi püsti tõusmisega ning nad küsivad, kas ta on haigeks jäänud.

Ta eitab, miks peaks ta haige olema, aga siis puhkeb ta nutma ja tunnistab, et pelgab rinnahaigust, mida ta on tundnud juba ammu ja millesse on tema kodutalus mitu inimest surnud. Ta

lootis, et Helsingisse minek aitab sellest päästa. Kuid nüüd on jõud otsas. Ja ta ei tea, mida teha.

Teistegi lootused ähmastuvad, sest mida oskavad nad peale hakata rinnahaigega, kes ei jaksa kõndida? Helsingisse ei jõua nad eales ja küsimus on selles, kas Mandi üldse suudab terve tee tagasi minna, isegi kui nad teda igati aitaksid. Selgub, et ta on eelmisel õhtul verd köhinud, see oli õige hirmutav, justkui oleks tema sees midagi rebenenud, teistele ta sellest ei rääkinud, aga nüüd olid julgus ja jõud ta maha jätnud.

Ta nutab ja kurdab, et on nende mineku koledal kombel ära rikkunud, ja kuigi teised seda innukalt eitavad, teavad nad, et nii see on. Siiski püüavad nad iga päev natuke edasi liikuda. Hakkab vihma sadama ja külad on üksteisest kaugel, ja kõik mõtlevad, et heaga see ei lõpe. Nad ei suuda enam nii muretul lobiseda nagu enne ning süüa ja öömaja küsides mõjuvad nad rohkem kerjustena. Inimesed on kitsid ja lausa hirmul, kui nad lähenevad ja Mandi neil sabas end järele veab. Ööbimiseks pakutakse neile ainult laudalakka. Lakas on viimne kui ölekõrs ära söödud ja põrandalauad on kivikõvad.

Nad on kuulnud kiiresti levivast kopsutiisikusest ja Mandi tiisikus süveneb vihmast ja ootamatus külmas. Selle haigusega tuleks lamada paksu teki all ja süüa rammusat toitu, aga nüüd koriseb neil kõndides kõht ja tuju on ära. Rohkem ootavad nad konutades, et vihm üle läheks ja päike välja tuleks.

„Ma suren,“ ägab Mandi, lamades kääras laudpõrandal, ja mida oskavad teised selle peale kosta, ei muud kui et küll läheb paremaks, kui vihm lõpeb. Järgmine kord püüavad nad küünis magamisaseme leida!

Kui nad jõuavad kihelkonna kirikukülla, vaatavad Kajs ja Bitt teineteisele otsa. „Pastoraati?“ küsib Bitt, kuid Kajs vastab „Ei, kaplani juurde“, ja tal on õigus, sest pastoraadist aetakse nad kohe minema. Kaplani majas elab vähem inimesi ja kaplan on noorem ja tal ilmselt on veel meeles, mis tunne on puudust

kannatada. Tüdrukud kammivad end, saputavad rõivaid ja püüavad rõõmsat nägu teha. Siis nad koputavad uksele ja neli neist tervitab reipalt ja pajatab, et nad on töötsemise rännakul. Kajs kiidab kihelkonda, kuna seal on jõukaid talusid ja suur kirik ning Bitt teeb kniksu ja selgitab, et nad tahaksid vaimulikuga ühest asjast rääkida.

Nad märkavad ju, et kaplan tahaks keelduda ja parema meelelega nad minema saata, aga ta on noor mees ja on osa uue testamendi lugusid südamesse võtnud. Vastu tahtmist kutsub ta nad majja ja pakub neile pingile istet. Nad istuvad kõrvuti, neli õitsvat ja üks suremas piiga, kaplan pärib, kust nad tulevad ja kuhu kavatsevad edasi minna. „Kristus juhtigu teie samme,“ ütleb ta ohates, kui kuuleb, et nad on teel Helsingisse. Bitt, kes äkitselt osutub nende eestkõnelejaks, osutab Mandile, kes on pingil istudes kõssi vajunud, ja seletab, et üks neist on haigestunud ega jaks edasi minna. Neil oleks vaja leida talle peavari ja saata tema kodutallu sõnum, et keegi tuleks talle hobuvankriga järele.

Nad otsivad välja Mandi kotikese, kus on tema nimelipik ja reisipass, kaplanile paistab see muljet avaldavat ja tundub, et ta nõustub nende olukorra lahendamisega. Aga ta rõhutab, et Vörässe on pikk maa. Kulub mitu päeva, enne kui teade sinna saab, ja veel nädal, enne kui keegi hobuvankriga kohale jõuab. Ta ei ütle seda välja, kuid kõigil käib peast läbi, et selleks ajaks võib Mandi olla surnud. Ja siis langeks kõik vaese kaplani õlule. Aga ta on tõsikristlane ja leiab, et õnneks on suvi ja Mandi saab magada tühjas eestoas ja ülejäänud tüdrukud magavad aidas.

Nad tänavad teda südamest ja Bitt urgitseb välja oma kotikese ja võtab sealt ristimislusika ja ütleb peaaegu kahetsuseta, et tahab kinkida selle tänutäheks, pisikeseks hüvituseks toidu ja öömaja eest ning vahest isegi kulude eest, mis võivad tekkida Vörässe teate saatmisega.

Kaplan kõhkleb, kuid võtab siis lusika vastu, mis on soe ja pehme Bitti põues olemisest, tänab ja lubab, et küll sellele

kasutust leiab, kõige eest, mis maksta tuleb. Midagi sellist ei oleks ta ühelt läbi rändavalt tüdrukult eales osanud oodata! Sel moel jääb Bitt lusikast ilma juba nüüd, kulutamata seda isegi iseenda hädast ja ohust päästmisele.

Nad aitavad magamisaseme alla lasta, selle peale tulevad rüüu, karusnahkne tekk ja madratsikott, mille nad täidavad õlgedega, ja kotiriidest lina. Mandi on tänulik, et saab pikali heita, ta nutab, kuid kinnitab, et tal on hea meel, kui ei pea enam pingu-tama. Teised saavad ööbida küünis ja enne kui nad teele asuvad, keedab teenija neile vastu tahtmist putru ja Mandi saab sinna võisilma. Nad on selle asja hästi ära korraldanud, ometi on neil lahkudes tunne, et on Mandi hüljanud.

Nad on kaotanud mitu päeva ja nüüd peavad nad ruttama, et tahe ja jõud ei raueks. Vähemalt Bitt on mõelnud, et peaks tundma vabanemist ja rõõmu ja selle pärast valutama südant. Kuid nüüd, kui nad jätkavad teekonda, siis esimesel ja teisel päeval on nad päriselt mures ja kurvad, et on Mandi maha jät-nud. Teda tundsid nad kõige vähem, ta oli pärit kolkakülast ja nad ei olnud kunagi tema kodus käinud ega teadnud, et seal on tiisikus.

Aga mida kaugemale nad jõuavad, seda rutem mure maha jääb. Nad lähevad muudkui edasi, nad kõnnivad kiiresti, otsekui põgeneksid. Mida kaugemale lõuna poole nad jõuavad, seda ähmasemaks muutub Mandi saatatus. Nad on andnud endast parima tema heaks, tagasi vaatamisest on vähe kasu, nüüd tuleb minna edasi, nagu oli kavandatud.

„Igatahes oli hea, et me olime veel rootsikeelses piirkonnas, kui me Mandiga korda saime,“ ütleb Kajs. Ja tal on õigus, sest kuigi nad hoiavad ranniku ligi, jõuavad nad ikkagi soomekeelse-tesse kihelkondadesse, ja seal on raskem, kui keelt ei oska. Kuid teisest küljest, lisab Kajs, et me jõudsime soomekeelsele alale just siis, kui algab heinategu. Nüüd saavad nad pakkuda end riisujateks, mis vaid mõne päeva eest ei olnud võimalik.

Mehed lähevad ees ja niidavad vikatiga suures kaares, naised järgnevad ja riisuvad heina vaaludesse, ja kohtades, kus riisujaid ei paista jätkuvat, jäävad nad seisma ja teretavad, näod rõõmsad ja liigutused reipad, ning näitavad, et oskavad ka heina riisuda. Inimesed püüavad neilt küsida ja nemad osutavad põhja poole ütlevad „Vasa“, mis kõlab mõlemas keeles ühtmoodi. Siis näitavad nad lõuna poole ja ütlevad „Helsingfors“, millest soomlased samuti aru saavad. Nad võtavad kompsust toidukarbid ja keeraavad need tagurpidi: tühjad, ja näitavad, et nad võiksid riisuda. Nad on väsinud ja näljased ja tülpinud, kuid jätavad reipa ja rõõmsa mulje.

Meestele paistab nende ilmumine olevat rõõmsam üllatus kui naistele, ja nad silmitsevad tulijaid häbenematult ja peavad omavahel nõu. Perenaine kätsatab neile midagi, kuid mehed üksnes naeravad. Siis tuleb üks meestest kahe rehaga, millel puudub mitu pulka, ja annab märku, et kaks neist võiksid proovida. Kajs ja Fi hakkavad riisuma ja ütlevad teistele, et mõne aja pärast vahetame, nii jätkub neil jõudu ning töö edeneb kiiresti ja hästi. Bitt ja Kristin vaatavad ringi, kas leiaks ka midagi teha, sest soomekeelsel alal nagu rootsikeelselgi ei sobi kellelgi kindlasti keset päist päeva tegevuseta olla. Lähedaselt lehmade karjamaalt leiavad nad vaarikaid, teevad tohukarbi ning korjavad selle marju täis ja saavad pakkuda, kui üks eit toob kohvi ja heinalised istuvad maha puhkama. Vörå tüdrukud istuvad teistest veidi eemale, et ei mõjuks pealetükkivana, kuid üks jutukam mees kutsub neid lähemale ja näitab tasside peale. Selle peale võtavad tüdrukud oma tassid välja ja saavad sinna sortsu kohvi, ehkki naisperet ei paista see rõõmustavat. Siis on Bitti ja Kristini kord riisuda ning üks vanem väsinud naine ja noor naine, kellel on rinnalaps, annavad oma reha Kajsile ja File ja viuhti on hein nende järelt korralikult vaalu riisunud.

Nende kõht on kohutavalt tühi, kui heinalised õhtul talu poole minema hakkavad. Nad järgnevad neile väikese maa

tagant ja neid huvitab, kas neid ka kutsutakse. Pärast suurt kõhklust see juhtub ja nad tohivad istuda lauda ja oma lusikat hapupiimapütti ja pudru sisse pista. Neil tuleb end tagasi hoida, et mitte liiga ahnelt ja liiga palju süüa. Vanemad naised lähivad lehma lüpsma ja annavad hapu näoga märku, et tüdrukud võivad heinalakas magada. Seal ei ole alla võtmiseks palju vana heina järel, kuid nad kraabivad kokku kõik, mis nurkadest leiavad. Nälg vaevab neid endiselt ja hommikusöögiks ei saanud nad ühtki leivakannikat kaasa ning sulaste jutus ja liialdatud huvis oli midagi, mis on neil tuju ära võtnud. Naised on lüpsi lõpetanud ja kolistavad piimanõudega, ja nad kuulevad, kuidas talus seatakse end tasapisi puhkama. Teenijatüdrukud ronivad aida ülakorrusele, talli juurest sulastetoast on kuulda veel liikumist, tüdrukud tunnevad kergendust, kui keegi läheb aida juurde ja lastakse sisse.

Kuid on kuulda, nagu tuleks inimesi ka teiselt poolt ning sulastetoas valjeneb jutt ja naer. Ja siis, jah siis liigub jutuvada ja naer lauda poole, sinna tuleb inimesi, kes ei üritagi tasa olla ja ronivad siis redelist lakka. Neid on vähemalt viis või kuus. Tüdrukud istuvad kobaras koos ega tea, mida teha.

Need on kohalikud, keda ei tohiks karta, mõtlevad nad, aga nad on võõrad ja tüdrukud on neile võõrad, ja tundmatuid poisse ei või iial teada.

Poisid müksavad üksteist ja naeravad, kuid lähemale ei tule ja teretavad õige viisakalt ja tüdrukud kostavad soome keeles uljalt vastu „Õhtust!“, kuid rohkem ei oska ühtki soomekeelset sõna, et mehed võiksid lahkuda ja lasta korralikel inimestel veidi puhata.

See nooruk, kes heinamaal oli olnud nõnda jutukas, üritab juttu teha ja teised irvitavad ning hakkavad küsimusi esitama ja mingeid ettepanekuid tegema, kuid tüdrukutel ei ole õrna aimugi, mida nad räägivad ja millega see kõik lõpeb.